

Lucyna Wszyńska

Problematyka konserwatorska fortyfikacji nowożytnych - sesja naukowa w Zamościu

---

Ochrona Zabytków 37/1 (144), 66-67

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stały się dla rzemieślników spotkaniami w pełni twórczymi, wyzwalającymi wyobraźnię, wzbogacającymi umiejętności, tak przecież potrzebne w ich codziennej pracy w pracowniach konserwatorskich.

Już dziś dorobek plenerów kowalstwa tradycyjnego jest bogaty. Powstała na pszczyńskim rynku Galeria Kowalstwa Tradycyjnego liczy obecnie ponad 80 eksponatów. W tym roku z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej uczestnicy pleneru otrzymali dodatkowe zadanie, a mianowicie wykonanie okuć okiennych i klamek do zabytkowej kamieniczki, siedziby Towarzystwa. Tak oto pracownicy różnych przedsiębiorstw konserwatorskich pozostawili trwałe ślady swej obecności w mieście, które go-

cinnie przyjmuje w skansenie międzynarodową grupę artystów. Pracom kowali towarzyszy też coraz większe zainteresowanie licznymi odwiedzających Pszczyńską wycieczek. Plener stanowi dziś imprezę znaną i zrośniętą z życiem kulturalnym regionu.

W tegorocznym plenerze uczestniczyło 12 kowali: z Bułgarii — T. Iwanow i S. Minew, z CSSR — J. Smutny, z NRD — A. Grunwald, z ZSRR — A. Stankus i z Polski — P. Marszał i T. Zygmunt (PP PKZ Oddział Łódź), T. Pęgielski i R. Słotwiński (PP PKZ Oddział Kielce), J. Turczyn i T. Bajus (PP PKZ Oddział Lublin) oraz F. Wiśniewski (PP PKZ — Oddział w Szczecinie). Plon prac i przyznanych nagród był bogaty. Cztery główne nagrody

otrzymali: nagrodę PP PKZ (krajem) — Stefan Minew, nagrodę Komisarza Pleneru (świecznik) — Tihomir Iwanow, nagrodę Naczelnika Miasta i Gminy (zyrandol) — Paweł Marszał i Tadeusz Zygmunt, nagrodę Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej (rzeźba — wiatromierz) — Algirdas Stankus. Pozostali uczestnicy pleneru wyróżnieni zostali nagrodami i dyplomami PP PKZ i Ministerstwa Kultury i Sztuki, Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej oraz Cechu Rzemiosł Różnych.

W Galerii przy rynku otwarta została ekspozycja poplenerowa, a zainteresowani mogli też podziwiać niektóre wybrane prace z poprzednich plenerów.

Magdalena Gumkowska

PROBLEMATYKA KONSERWATORSKA FORTYFIKACJI NOWOŻYTNYCH — SESJA NAUKOWA W ZAMOŚCIU

W dniach 18—20 maja 1983 r. z inicjatywy zamojskiego Oddziału PP Pracownie Konserwacji Zabytków odbyła się II Sesja Naukowa poświęcona problematyce konserwatorskiej fortyfikacji nowożytnych. Sesję zorganizowano jako kontynuację prac I Sesji, poświęconej temu zagadnieniu, która odbyła się w dniach 26—27 listopada 1981 r. w Zamościu. Wśród wniosków sformułowanych na zakończenie obrad zgłoszono wówczas m.in. potrzebę utworzenia ośrodka badawczego fortyfikacji nowożytnych oraz zorganizowanie cyklicznych spotkań naukowych poświęconych problematyce konserwatorskiej architektury militarnej. Materiały naukowe z I Sesji zostały opublikowane w *Konserwatorskiej Tece Zamojskiej*, wydawanej przez zamojski Oddział PKZ. Sesja zgromadziła liczne grono specjalistów z dziedziny architektury militarnej. Trzydniowe obrady toczyły się w sali NOT przy Rynku Wielkim. W trakcie czterech sesji roboczych wygłoszono następujące referaty:

— prof. dr hab. Jerzy Kowalczyk, *Andrea dell'Aqua i ordynacji Zamojscy*;

— mgr inż. arch. Antoni Kąsimowski, *Fortyfikacje Zamościa w XIX w.*;

— mgr inż. arch. Władysław Niesner, *Rewaloryzacja fortyfikacji zamojskich w latach 1977—1982*;

— doc. dr hab. Andrzej Gruszecki, *Pilna potrzeba waloryzacji założeń obronnych*;

— doc. dr hab. Tadeusz Poklewski, *Śląskie przykłady wiejskich fortyfikacji bastejowych z drugiej poł. XVI w. i pierwszej poł. XVII w.*;

— prof. dr hab. Jerzy Stankiewicz, *Głos w sprawie zwanej Krzyżtopór*;

— mgr Tadeusz Nawroński, *Próba oceny metody badań bastionu VII*;

— doc. dr hab. Teresa Zarebska, *Prestizowe znaczenie fortyfikacji miejskich w drugiej poł. XVI i pierwszej poł. XVII w.*;

— mgr inż. arch. Przemysław Wojciechowski, *Problemy konserwatorskie nowożytnych fortyfikacji miasta Poznania*;

— dr inż. arch. Maria Lewicka-

-Cempa, *Bastionowe fortyfikacje Wrocławia, wybrane zagadnienia badawczo-konserwatorskie*;

— prof. dr arch. Janusz Bogdanowski, *Między formą a treścią, czyli cztery warianty rewaloryzacji dzieł obronnych*;

— mgr inż. arch. Józef Cempa, *Możliwości ekspozycji relikwów bram miejskich we współczesnych układach komunikacyjnych Wrocławia*;

— mgr inż. arch. Stefan Pągowski oraz mgr inż. arch. Cezary Głuszek, *Uwarunkowania działalności konserwatorskiej w użytkowanych przez MON obiektach architektury zabytkowej — na przykładzie obiektów*

militarnych okresu rozbiorowego;

— dr Janusz Miniewicz, *Obiekty żelbetowe niemieckiej fortyfikacji polowej z lat 1938—1945*;

— mgr inż. Krzysztof Biskup, *Linia dolnej Wisły na przełomie XIX i XX w.*;

— Bogusław Perzyk, *Niemieckie fortyfikacje Przedmościa Praskiego w latach 1940—1944*.

Ponadto przedstawiono dwa komunikaty o wynikach badań:

1.2. Uczestnicy Sesji w czasie zwiedzania fortyfikacji zamojskich (fot. J. Słomianowski)

— mgr Paweł Dębowski, *Profil wawów ziemnych kurtyny 4—5 w świetle badań archeologicznych*;
— doc. dr hab. Andrzej Gruszecki, *Wyniki badań architektonicznych i archeologicznych zamku w Janowcu*.

Obrady otworzył mgr inż. arch. Władysław Niessner — dyrektor zamojskiego Oddziału PKZ, kolejnym sesjom przewodniczyli dr Lech Krzyżanowski, doc. dr Teresa Zarębska, doc. dr Andrzej Gruszecki, mgr inż. arch. Władysław Niessner.

W drugim dniu sesji uczestnicy zwiedzili zrekonstruowane obiekty fortyfikacji zamojskich: Bramę Lubelską Nową, Bramę Lubelską Starą, Arsenal, południową stronę fortyfikacji z furtką wodną, zespół bastionu VII. Na platteau bastionu VII zaprezentowano badania tego obiektu metodą radaru podpowierzchniowego.

W dyskusji na temat form działań konserwatorskich, zapoczątkowanej podczas zwiedzania obiektów, dominowała kwestia rekonstrukcji. Przeważał pogląd, że rekonstrukcja jest dopuszczalna i potrzebna. Usprawiedliwieniem jej stosowania jest wartość miejsca historycznego. Podkreślono jednak z naciskiem, że rekonstrukcja powinna należeć do działań wyjątkowych. Obowiązującą zasadą do rekonstrukcji danego obiektu, rozważenie jej z punktu widzenia zasadności, wierności prawdziwej historycznej, zgodność z formami detalu panującymi w danym o-

kresie i regionie. Rekonstrukcja wymaga wielkiej kultury konserwatorskiej. Wiąże się z tym zapewnienie najwyższej jakości, zarówno projektu, jak materiału i wykonania. W praktyce zbyt często mamy do czynienia z rekonstrukcją intuicyjną, zabytki odbudowywane są bez dbałości o zgodność z przekazami historycznymi, bez troski o zachowanie oryginalności detalu. Rekonstruktorzy dziewiętnastowieczni doskonale znali detal architektoniczny, współcześni w większości nie znają go, nowo projektowany detal charakteryzuje dowolność form, niezgodna z historycznymi fazami jego rozwoju. Niezwykle ważna jest też jakość materiałów stosowanych w budownictwie konserwatorskim. Współczesne technologie budowlane nie dają gwarancji długowieczności zrekonstruowanego obiektu, a ich zła jakość pociąga miliardowe koszty. Odtworzenie starej technologii oraz wdrożenie jej do praktyki budowlanej byłoby tańsze. Nieodczowna jest także dbałość o dobre rzemiosło w praktyce budownictwa konserwatorskiego. Współcześni konserwatorzy mają obowiązek, aby dziedzictwo przeszłości przekazać przyszłym pokoleniom bez skazy, najwyżej z niewielką współczesną „pieczęcią”. Zabytek jest podstawowym dokumentem naszej kultury i cywilizacji, rekonstrukcja jest fałszowaniem tego dokumentu. Tymczasem brak dbałości o substancję zabytkową powoduje, że najpierw dopuszcza się do ruiny, a potem rekonstruuje. Systematyczna, pracochłonna konserwacja jest rzadkością.

Zasygnalizowane wyżej problemy nie wyczerpują zagadnienia, miejsce rekonstrukcji w konserwacji dzieł architektury, także militarnej, jest tematem ciągle otwartym.

Drugim nurtem dyskusji była potrzeba kontynuacji spotkań konserwatorskich poświęconych architekturze militarnej. Proponowano uściślenie i sprecyzowanie zagadnienia, takie jak np. chronologia systemów obronnych bądź ekonomiczna i organizacyjna strona przedsięwzięcia fortyfikacyjnych. Prześledzenie planowania i realizacji urbanistycznej w Zamościu pozwoliłoby na poznanie ważnego etapu historii budowy miast polskich i ich fortyfikacji. Rezultaty mogłyby się okazać cenne zarówno dla nauki polskiej, jak i powszechnej, gdyż niewiele jeszcze opracowań raświetla źródłowo ekonomiczną stronę budowy fortyfikacji w powiązaniu z zagadnieniami budowy miasta.

Pojawił się też postulat zorganizowania konferencji naukowej poświęconej metodyce badań fortyfikacji nowożytnych, relacji archeolog-architekt w badaniach nad architekturą militarną.

Uwagi uczestników sesji będą cenną wskazówką dla organizatorów w przygotowaniu trzeciego spotkania poświęconego nowożytnemu sztuce fortyfikacyjnej. Materiały II Sesji zostaną opublikowane w kolejnych zeszytach *Konserwatorskiej Teki Zamojskiej*.

Lucyna Wyszyńska

OGÓLNOPOLSKI KONKURS NA NAJLEPSZEGO UŻYTKOWNIKA OBIEKTU ZABYTKOWEGO

Dnia 6 lipca 1983 r. odbyło się na Zamku Królewskim w Warszawie uroczyste wręczenie nagród laureatom konkursu na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego za rok 1982.

Do konkursu — rozstrzygniętego już po raz ósmy — wojewódzcy konserwatorzy zabytków zgłosili 19 użytkowników z 12 województw. Z tej liczby trzynastu laureatów uzyskało: jedną nagrodę I stopnia, cztery nagrody II stopnia, trzy nagrody III stopnia, cztery wyróżnienia oraz jedno wyróżnienie specjalne.

Czterech laureatów reprezentowało obiekty bądź zespoły sakralne, trzech — osoby fizyczne, pozostali — to Państwowe Gospodarstwa Rolne, Polskie Radio i Telewizja, Narodowy Bank Polski. W liczbie tej znajdują się 4 kościoły, 3 dwory, 2 pałace, 4 gmachy użyteczności publicznej.

Zgłoszone obiekty zostały poddane komisyjnym lustracjom. W ocenach jury konkursu brano pod uwagę: 1) stopień trudności przeprowadzonych prac ze względu na stan obiektu przed jego przejęciem, zaangażowanie własnych środków finansowych i ekipy wykonawczej użytkownika; 2) estetykę, jakość wykonanych prac remontowych, wyposażenie wnętrz,

1. Lustawice, zespół dworsko-parkowy, widok ogólny